

in splošno kulturnih vprašanjih. Prav zaradi tega prepovršnega oziroma prenostranskega pogleda je zlasti Jeranova podoba v tem Prijateljevem delu narisana vse preveč samo z ene strani, kajti na ta način pisatelj o njegovih dobrih in za slovensko kulturno življenje koristnih straneh ni imel prilike govoriti. Kakor je namreč Prijatelj Jerana pravilno ocenil kot ozkosrčnega literarnega kritika, tako vse premalo zvemo o njegovih zaslugah za slovensko ilirstvo, pri ustvaritvi našega knjižnega jezika in za splošno narodno kulturne pridobitve. Sicer je res, da obraz generacije Staroslovencev zveni ne samo iz poglavja, ki izrecno nosi ta naslov, marveč še s številnih drugih mest v teh treh knjigah, vendar bi biló prav, da bi prav v tem poglavju zbral vse, kar je drugod raztresenega. In to tembolj, ker tudi druga poglavja ob koncu vedno pokažejo popolno sintezo vseh dognanj iz posameznih prejšnjih delov.

S tretjo knjigo se začne obravnavanje avstrijskega političnega okvira v šestdesetih letih prejšnjega stoletja in temu zopet slede slovenske kulturnopolitične zahteve in pridobitve v tem obdobju. Ta knjiga kakor tudi že prva na ta način govorita pretežno o političnih vprašanjih, kvečjemu še naštevata znamenite kulturne pridobitve našega naroda v tem in onem obdobju. Zato bi se glede na te tri knjige skoraj moral naslov spremeniti in bi bilo treba postaviti na prvo mesto politična in šele na drugo kulturna zgodovina Slovencev. Ta oznaka bo na delu ostala vse dotlej, dokler ne dobimo še naslednjih, zgoraj omenjenih poglavij in knjig iz naše kulturne zgodovine prejšnjega stoletja.

Kakor smo torej veseli teh treh knjig izpod peresa našega velikega literarnega zgodovinarja najnovejšega časa, tako bomo zmerom in težko pričakovali obširne dopolnitve in izpopolnitve teh knjig z deli, ki bodo nadaljevala in dokončala našo kulturno in posebej še literarno zgodovino do dobe, ki je že na teh knjigah naznačena. In to bo potrebno dobiti iz Prijateljeve zapuščine; če bi pa tam ne bilo, bo treba počakati na novega literarnega zgodovinarja, ki bo pričujoča Prijateljeva dela izpopolnil in dokončal, da ne bodo ostala — torzo, kar so sedaj.

F. Jesenovec.

Alma Sodnik: Descartes. Njegovo življenje in filozofija. 1939. Slovenska matica v Ljubljani. Str. 134.

Za tristoletnico Descartesovega spisa *Discours de la Méthode*, ki jo je obhajal kulturni svet pred dvema letoma, se je — z majhno zakasnitvijo sicer — pridružilo manjšim razpravam o Descartesu in njegovi metodi (n. pr. Ušeničnikovi v »Času« XXI., 10) še obširnejše delo A. Sodnikove, privatne docentke za zgodovino filozofije na naši univerzi, ki ga je kot izredno publikacijo izdala Slovenska matica v Ljubljani.

Avtorica je svoje delo široko zasnovala, da bi tako čitatelju Descartesa, »vzor nesebičnega iskanja in ljubezni do resnice«, čim bolj približala. Po kratkem pregledu podatkov iz njegovega vnanjega življenja polaga važnost zlasti v to, da poda predvsem sliko njegove osebnosti, sliko, ki ga pokaže kot misleca teoretika, izrazito vase obrnjenega, z razmišljajočim pa tudi dejavnim, reformatorskim pogledom.

Ko poda še pregled Descartesovih spisov in oriše kulturno zapuščino srednjega veka in renesance ter vprašanja, ki so bila pereča ob prelomu 16. in 17. stoletja, obravnava najprej Descartesovo stališče do tradicionalnih metod (izkustvenih metod, silogizma, analize in sinteze), zlasti analitične metode, ki si jo je tudi osvojil, ko jo je razširil preko prvotnega matematičnega območja, in jo tako razširjeno tudi posredoval poznejšim mislecem.

Zelo skrbno in pregledno je na osnovi prvih virov, to je Descartesovih del (poleg omenjenega *Discoursa* zlasti še njegovih *Meditacij*, *Principov*, *Regul* i. dr.) samih, prikazan njegov filozofski sestav, ki mu je izhodišče univerzalni dvom, Arhimedova točka — kot jo avtorica imenuje — pa zanesljivost človeške zavesti. Zato prikazuje avtorica najprej Descartesov nauk o dvomu v okviru občutkov, zaznavnega predstavljanja, fantazijskega doživljanja in na področju razuma. Mimogrede bodi omenjeno, da se njeno gledanje na Descartesovo metodo dvoma razlikuje od A. Ušeničnikovega (gl. zgoraj omenjeno razpravo), kar v opombah tudi sama ugotavlja.

Po analizi Descartesovega »*Cogito, ergo sum*«, ki obsega nedvomnost doživljanja in subjekta, in ko izlušči dva znaka za vsako razvidno misel, jasnost in razločnost, preide na osrednje vprašanje Descartesove filozofije, vprašanje spoznavanja, ki ga osvetli najprej s psihološke strani. Podrobno obravnava tu Descartesov nauk o idejah, zlasti vrojenih, ki so v ozki zvezi z njegovo evidenčno teorijo.

Osrednja točka Descartesovega naziranja o spoznavanju, s katero se je tudi oddaljil od dotedanjih naziranj, pa je osebna stališčnost, ki je hotna sestavina spoznavanja. Tudi temu poglavju posveča avtorica posebno pažnjo s tem, da podaja najprej analizo Descartesove volitivnosti.

V naslednjih poglavjih, v katerih obravnava avtorica Descartesov vpliv na ostale racionaliste (Spinozo, Leibniza) ter njegove odnose do empirizma in senzualizma (Bacon, Locke, Hume), omenja še posebej njegov vpliv na domačo filozofsko literaturo, vpliv, ki ga je zasledila v rokopisu minorita Ferdinanda Tirnbergerja iz Ptuja.

Prav tako pomeni doprinos k zgodovini domače filozofije izsledek, da sta tudi Descartesova metafizika in fizika vplivali na domače filozofsko slovstvo (na že omenjenega Tirnbergerja in Antona Erberga, profesorja filozofije na graški univerzi).

Oris Descartesovega filozofskega sistema končuje avtorica z orisom njegove psihologije, njegovega odnosa do estetike, etike in sociologije. Kot v vsem delu navaja tudi tu ugovore njegovih nasprotnikov (Gasseudija, Hobbesa i. dr.) in primerja njegova naziranja z naziranjem ostalih mislecev. Važnejše misli citira avtorica v svojem delu v izvirnem jeziku, zaradi česar bo knjiga temu ali onemu manj dostopna.

Pomen Descartesa za znanstveno prizadevanje v naši dobi vidi avtorica v tem, da je pokazal Descartes znanosti uspešnost analitičnega dela, ki naj mu bo izhodišče človek sam, njegovo življenjsko pomembnost pa v njegovem zahtevku avtonomnega mišljenja in v zahtevku, naj v smislu takega prepričanja tudi delamo.

Delo, ki ga dopolnjujejo še opombe, résumé v francoskem jeziku ter imensko in stvarno kazalo, je temeljit prikaz Descartesove filozofije in eno prvih del iz zgodovine filozofije v slovenskem jeziku. Želeti je, da bi posredovala avtorica s podobnimi zaokroženimi zgodovinskimi orisi še druge pomembnejše filozofe.

J. Rakovec.

Razmišljanja o stanovanjski opremi

ob izidu knjige prof. V. Grebenca

»Moderno pohištvo po slovenskih narodnih motivih«.

I.

Omenjeno delo, ki je v zainteresiranih krogih vzbudilo na eni strani mnogo odobravanja, na drugi strani pa ravno nasprotno, nam je dalo povod, da ob tej priliki naredimo bežen prerez naše stanovanjske kulture ter pregledamo komponente, ki so dajale izraz naši mobiliarni obrti v teku stoletij.

II.

Naš najstarejši ohranjeni stol, dasiravno ga ne moremo prištevati med elemente stanovanjske opreme, je vojvodski prestol na Gosposvetskem polju in knežji kamen ob Krnskem gradu. Ta monumentalni predmet, katerega so Slovenci rabili pri ustoličenju karantanskih vojvod, je v formalnem oziru dokaj preprost. Za sedalo jim je služila baza rimskega stebra, za naslonjač in opornik za roke so pa porabili razne rimske plošče, s katerimi so delili in prekrivali prostore. Po tem spomeniku lahko sklepamo, da razmerje Slovencev nasproti umetnosti, katero so našli v novi domovini, ni bilo aktivno. Uporabili so material, ohranjen iz rimske dobe, ki se je nahajal v njihovi neposredni okolici (Virunum). Tako sestavljen predmet, ki jim je služil za slovesni akt, jim je bil v svoji preprostosti — smotrni postavitvi konstruktivnih elementov — dovolj bogat, da je lahko izostala vsaka dodatna dekoracija.

Iz te dobe nam ni ohranjen noben kos tedanjega stanovanja Slovencev, lahko pa sklepamo po prestolu, katerega sicer niso poskušali samostojno oblikovati, da njihova stanovanja niso bila formalno bogata, temveč so imela poudarek v preprosti obdelavi in smotrnosti.

Ko je starokrščanska umetnost prišla do svojega viška, dozori na zapadu nova oblika umetnostne kulture — bizantinska. Bizantinska kultura je pri nas našla odmeva v krasilni stroki, kar lahko ugotovimo po najdiščih v Bohinju, Komendi, Kranju, Beli Krajini in Ptuju. Kakšen vpliv je imela v tej dobi v stanovanjski kulturi, ni mogoče ugotoviti, ker so bili poedini kosi uničeni, kar je dokaz, da ni misliti na monumentalne oblike.

Cerkev je tudi pri Slovencih igrala odločilno vlogo v umetnosti, kakor pri vseh drugih narodih. Ni se pojavilo krščanstvo samo kot nauk, kot nazor, ampak je neposredno v zvezi s pojavom krščanstva bil naš narod vplivan po razvitih oblikah njegove umetnosti, ki so bile v neposredni zvezi s krščanskim naukom, bogoslužjem in miselnostjo. Morda so tu prvi začetki sakralnih mo-